

Oponentský posudek na disertační práci

Mgr. Luidmila Kopecká

Russian Speaking Students (from Russia and Kazakhstan) in the Czech Republic. Educational Migration and the Role of the Family in it)

Cílem posuzované práce je pomocí tzv. multi-sited etnografie vysvětlit dynamiku migračních strategií a životních trajektorií studentů (zejména pak studentek) z Ruska a Kazachstánu do České republiky. Zaměřila se také na roli rodiny (interakci a komunikaci rodičů a studentů) v transnacionálním prostoru a způsoby imaginace o životě v Evropě.

Teoretická část práce:

Text ukazuje, že studentka nastudovala značný objem odborné literatury ze široké oblasti interdisciplinárních migračních studií, který ale prezentuje jenom ve velice stručném přehledu (cca 8 stran). Bohužel tato šíře se potom odráží i na určité tematické „nezaměřenosti“ empirické části. Jednoduše řešeno, **teoretická část práce nekoresponduje s empirickou částí práce.**

Příkladem může být to, jakým způsobem studentka již v úvodu práce (str.4) mluví o tom, že se zaměří také na transnacionální vztahy v rámci jí zkoumané skupiny, ale v teoretické části práce věnuje konceptům transnacionalismu jenom 1 stranu (!) a v empirické části práce tyto koncepty vůbec nekomunikují s vlastními terénními daty (která by dostatečně potvrdila/ vyvrátila evidenci zkoumaného sociálního jevu).

Ale transnacionální prostor se v této práci jasně projevuje jako prostor různých forem solidarity (např. mezigenerační, rodinné, studentské atd.). Je také sociálním prostorem, který umožňuje vypěstování specifickým forem národní soudržnosti (tzv. belonging) na straně jedné, ale na straně druhé může paradoxně vést ke kosmopolitanizaci (Roudometof, 2005). Právě vědomí společné soudržnosti (tzv. belonging) je touto skupinou zajímavým způsobem dynamicky a

situačně vyjednáváno. Je proto škoda, že autorka více nevyužila analytický koncept diaspory (Ericksen 2007).

Autorka se při volbě teoreticko-konceptuálního rámce rozhodla (pro mě celkem překvapivě) pro přístup definovaný Castles (2003). A to konkrétně pro teorii migračních systémů (migration systems theory), tedy pro propojení mikro, makro a mezo úrovní migrace. Domnívám se, že autorka vhodně identifikovala daná sociální pole, které chtěla empiricky prozkoumat. Nejlépe se jí to podařilo v tématu vytváření studentského migračního průmyslu (tzv. migration industry, Anderson 2015). Je ale škoda, že také v tomto případě neposkytla čtenáři více terénních dat. U makro úrovně bych také očekávala analýzu strukturálních rámců, které staví tyto studenty do situace tzv. občanů druhé kategorie (v legislativní terminologii EU jsou označeni jako tzv. third country nationals), kteří nepožívají stejná sociální práva, což dle etnografického materiálu citlivě reflektují a pociťují jako formu zneuznání.

Jak jsem již uvedla výše, v **empirické části práce propojení s teorií není jasné, proto poprosím studentku během představování práce, aby jasně a koherentně vysvětlila propojení konkrétních dat (příkladů) z terénu a jednotlivých teoretických konceptů uvedených v úvodu práce.**

Metodologická část:

Teoretická část práce, která se váže k metodologii je dobře uchopená. Autorka se detailně věnuje své specifické pozicionalitě a etice výzkumu. Jak také argumentuje Rabinow (1977), antropologický fakt se rodí až na základě sebereflexe a interakce s Druhým (resp. zkoumaným). Studentka v této části prokazuje, **že se kvalitně orientuje v odborné metodologické literatuře** a umí jí také provázat s vlastními osobními zkušenostmi s migrací i v terénu. Tato část práce mi připadá nejlépe propracovaná-i co se týče zvoleného stylu akademického žánru: text je kompaktní, promyšlený, kompozice je přehledná, výkladové linie a argumenty jsou srozumitelné. **Problémem ale zůstává poté praktické naplnění vyložených metodologických přístupů v samotné empirické části práce.** Autorka například analyzuje a interpretuje data z kvalitativních rozhovorů jako data, která získala se zúčastněného pozorování. Tedy to, co participantí/ky výzkumu narativně zvýznamňují, interpretuje jako to, co skutečně dělají (tedy jako sociální praxi).

Autorka se hlásí k tzv. **multi-sited výzkumu (Gupta, Ferguson 1992)**, ale v empirické části práce je tento přístup využit jenom z části a někdy čtenář ztrácí přehled, ve které lokaci se právě v textu nachází. Přitom tato metodologická strategie by jí pomohla pochopit a odhalit asociace, které spojují rozdílné kontexty, sociální světy a místa jako součást transnacionálních souvislostí (Marcus, 1995). Protože transnacionální prostor závisí jak na imaginaci (co je poměrně dobře popsáno v kapitole o imaginaci Evropy), tak na materialitách (kterým se ale v práci bohužel věnuje pouze okrajově). Tedy dalo by se dobře doložit, že tento prostor se nedá odvodit z inherentných vlastností geografických lokací (Appadurai 1996).

Empirická část

Domnívám se, že empirická část práce by si rozhodně zasloužila hlubší analytický vhled (více tzv. sociologické imaginace) a propracování jednotlivých témat. Autorka se pokouší o široký záběr, struktura a početnost tematických okruhů se podobá spíše kvantitativnímu šetření. **Nasbírala jistě zajímavý etnografický materiál**, ale bohužel ho prezentuje většinou jenom ve fázi popisu (tzv. etnografické otázky Co? Jak?), ale ne už tak jako interpretaci dat (otázka Proč?).

Musím upřímně přiznat, že místy jsem se při čtení empirické části práce dokonce nudila. Studentka „dává hlas“ (tzv. give a voice strategy) svým participantům/kám ve formě úryvků z rozhovorů, ale chybí zde také detailní vhled do aktuálních sociálních praktik (např. ze záznamů z terénního deníku), což by rozhodně neuškodilo etnografickému žánru práce ani (v úvodu) vymezeným cílům práce. Za skutečně originální (ale v práci bohužel poměrně stručně prezentované) tematické celky považuji kapitoly *The imagined Europe, Where does prejudice come from? Collective memory and historical events* a část kapitoly *Family influence, gender and life course of students*.

Závěr práce nepřináší kritickou reflexi nad závěry výzkumu, a rovněž není ani očekávanou diskusí s dalšími relevantními výzkumy.

Domnívám se, že posuzovaná práce je na hranici obhajitelnosti. Pro posouzení kvalifikovanosti studentky bych prosila o zodpovězení následujících otázek v průběhu obhajoby práce:

- 1.) Jakým způsobem studentka reflektovala pozici svého výzkumu směrem k nativistickým přístupům v sociální antropologii? Jakým způsobem pracovala s participanty výzkumu a následně i daty tak, aby se vyhnula esencializaci a homogenizaci zkoumané skupiny (např. De Genova 2016)?

- 2.) Jakou roli hraje v migraci studentů kategorie třídy (příp. sociální stratifikace)? Je výsledkem jejich migrace mezigenerační reprodukce (mobilita) nebo jde o zvýšení sociálního kapitálu těchto studentů/ek? Jak s třídní mobilitou souvisí sociální disciplinace (kontrola) genderových norem na dálku?

- 3.) Jakým způsobem autorka vybírala konkrétní tematické okruhy, na kterých pak vystavila empirickou část práce?

V Praze 30.4.2017.

Mgr. Petra Ezzeddine Ph.D.

Katedra obecné antropologie

Fakulta humanitních studií, Univerzita Karlova